

महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी महासन्धिको स्वेच्छिक प्रोटोकल

(नेपालले १५ जुन २००७ तद अनुसार १ असार २०६४ मा अनुमोदन गरेको)

६ अक्टोबर १९९९ मा महासभाको प्रस्ताव ए। ५४। ४ बमोजिम ग्रहण गरिएको र मानव अधिकार दिवस १० डिसेम्बर १९९९ मा हस्ताक्षरको लागि खुला गरिएको

लागू भएको मिति २२ डिसेम्बर २००२ तद अनुसार ७ पुष २०५९

संयुक्त राष्ट्र संघको बडापत्रले मौलिक मानव अधिकार, मानव मात्रको प्रतिष्ठा र मूल्य तथा पुरुष र महिलाको समान अधिकार प्रतिको विश्वासलाई पुनःपुष्टि गरेको कुरा उल्लेख गर्दै,

मानव अधिकार सम्बन्धी विश्वव्यापी घोषणापत्रले सबै मानिसहरू स्वतन्त्र जन्मेका, प्रतिष्ठा र अधिकारमा समान भएका तथा प्रत्येक व्यक्तिलाई घोषणापत्रमा उल्लिखित सम्पूर्ण अधिकार तथा स्वतन्त्रताहरू लिङ्गमा आधारित भेदभाव लगायत कुनै पनि किसिमको भेदभाव बिना उपभोग गर्न पाउने अधिकार भएको घोषणा गरेको कुरा समेत उल्लेख गर्दै,

मानव अधिकार सम्बन्धी अन्तर्राष्ट्रिय प्रतिज्ञापत्रहरू, प्रस्ताव २२०० ए (२१), अनुसूची, तथा मानव अधिकार सम्बन्धी अन्य अन्तर्राष्ट्रिय लिखतहरूले लिङ्गमा आधारित भेदभाव निषेध गरेको संस्मरण गर्दै,

महिला विरुद्धमा सबै प्रकारका भेदभाव उन्मूलन गर्ने सम्बन्धी महासन्धि ("महासन्धि") जसका पक्ष राष्ट्रहरूले महिला विरुद्धका सबै प्रकारका भेदभावलाई निन्दा गर्दै सबै उपयुक्त उपायहरू अपनाइ र विलम्ब नगरी महिला विरुद्धको भेदभाव उन्मूलन गर्ने नीति अवलम्बल गर्न मञ्जुर गर्दछन्, लाई समेत संस्मरण गर्दै,

महिलाले सबै मानव अधिकार तथा मौलिक स्वतन्त्रताहरू पूर्ण र समान रूपले उपभोग गरेको सुनिश्चित गर्ने र यी अधिकार तथा स्वतन्त्रताहरूको उल्लंघन रोक्न प्रभावकारी काम कारवाही गर्ने आफ्नो अठोट पुनःपुष्टि गर्दै,

देहाय बमोजिम गर्न सहमत भएका छन् :

धारा १

प्रस्तुत प्रोटोकलको पक्ष राष्ट्र (“पक्ष राष्ट्र”) ले धारा २ अनुसार पेश गरिने सूचना प्राप्त गरी सो उपर विचार गर्न सक्ने महिला विरुद्धको भेदभाव उन्मूलन सम्बन्धी समिति (“समिति”) को सक्षमता स्वीकार गर्दछ।

धारा २

महासन्धिमा व्यवस्था गरिएको कुनै पनि अधिकारको कुनै पक्ष राष्ट्रबाट उल्लंघन भएर आफू पीडित भएको दावी गर्ने त्यस्तो पक्ष राष्ट्रको ईलाका अन्तर्गतको व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहले वा त्यस्तो व्यक्ति वा समूहको तर्फबाट सूचना पेश गर्न सक्ने वा सकिनेछ। कुनै व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहबाट सूचना पेश गर्दा, सूचना पेश गर्ने व्यक्तिले त्यस्तो व्यक्ति वा समूहको स्वीकृति बिना निजको तर्फबाट सूचना पेश गरेको औचित्य पुष्टि गरेकोमा बाहेक त्यस्तो व्यक्ति वा समूहको स्वीकृति आवश्यक पर्नेछ।

धारा ३

सूचना लिखित रूपमा हुनु पर्नेछ र बेनामी हुनु हुँदैन। समितिले महासन्धिको पक्ष भएको तर यस प्रोटोकलको पक्ष नभएको कुनै पक्ष राष्ट्रसँग सम्बन्धित कुनै पनि सूचना ग्रहण गर्ने छैन।

धारा ४

१. समितिले घरेलु उपचारहरू लागू गर्न अनुचित रूपमा ढिलाइ हुने वा प्रभावकारी उपचार प्रदान गर्न नसक्ने देखिएको अवस्थामा बाहेक उपलब्ध सबै त्यस्ता उपचारहरू उपयोग गरिएको यकिन नगरेसम्म कुनै पनि सूचना उपर विचार गर्ने छैन।
२. देहायको अवस्थामा समितिले कुनै पनि सूचनालाई अग्राह्य मान्नेछ:
 - (क) सोही कुरा समितिबाट विचार भई सकेको वा अन्तर्राष्ट्रिय अनुसन्धान वा निरोपणको कुनै अर्को कार्यविधि अन्तर्गत छानविन भएको वा भई रहेको,
 - (ख) त्यस्तो सूचना महासन्धिका व्यवस्थाहरू अनुकूल नभएको,
 - (ग) त्यस्तो सूचना स्पष्टतः दूराग्रहपूर्ण भएको वा पर्याप्त मात्रामा पुष्टि नभएको,
 - (घ) त्यस्तो सूचना पेश गर्ने अधिकारको दुरुपयोग भएको,

- (ड) सो सूचनाका विषय सम्बन्धी तथ्यहरू सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रको हकमा प्रस्तुत प्रोटोकल लागू हुने मिति पछि निरन्तर नरहेको अवस्थामा त्यस्ता तथ्यहरू त्यस्तो राष्ट्रको हकमा लागू हुने मिति अघि उत्पन्न भएका ।

धारा ५

- कुनै सूचना प्राप्त गरेपछि र सूचनाको मूल विषयका सम्बन्धमा ठहर गर्नु अघि कुनै पनि समयमा समितिले सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रबाट जरुरी किसिमले विचार हुनको लागि आरोपित उल्लंघनबाट पीडित व्यक्ति वा व्यक्तिहरूलाई पुनर्गन्तव्य गर्न सक्ने अपुरणीय क्षति हुन नदिन आवश्यक अन्तरिम उपायहरू अपनाउन त्यस्तो राष्ट्रलाई अनुरोध गरी पठाउन सक्नेछ ।
- समितिले यस धाराको प्रकरण १ अन्तर्गत आफ्नो स्वविवेक प्रयोग गरेको कुरालाई सूचनाको ग्राह्यता वा मूल विषयका सम्बन्धमा निर्धारण गरेको मानिने छैन ।

धारा ६

- समितिले सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रसँग सम्पर्क नगरी कुनै सूचनालाई ग्राह्य मानेको, र व्यक्ति वा व्यक्तिहरू सो पक्ष राष्ट्रसँग उनीहरूको पहिचान खुलाउन मञ्जुर भएकोमा समितिले प्रस्तुत प्रोटोकल अन्तर्गत आफू समक्ष पेश गरिएको सूचनालाई गोप्य ढङ्गले सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रको ध्यानमा ल्याउनेछ ।
- सञ्चार प्राप्त गर्ने पक्ष राष्ट्रले ६ महिनाभित्र विषयवस्तु र सो पक्ष राष्ट्रबाट कुनै उपचार उपलब्ध गराइ भएको भए त्यस्तो उपचार समेत स्पष्ट पार्ने लिखित स्पष्टीकरण वा कथनहरू समिति समक्ष पेश गर्नेछ ।

धारा ७

- व्यक्ति वा व्यक्तिहरूको समूहबाट वा निज वा सोको तर्फबाट तथा सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रबाट आफूलाई उपलब्ध गराइएका सबै जानकारीको आधारमा प्रस्तुत प्रोटोकल अन्तर्गत प्राप्त गरिएका सूचना उपर विचार गर्नेछ । तर यस्तो जानकारी सम्बन्धित पक्षहरूलाई पठाइएको हुनु पर्नेछ ।
- प्रस्तुत प्रोटोकल अन्तर्गत सूचना परीक्षण गर्दा समितिले गोप्य बैठकहरू गर्नेछ ।

३. कुनै सूचना परीक्षण गरिसकेपछि समितिले सो सूचनाका सम्बन्धमा आफ्नो विचार र कुनै सिफारिसहरू भए सो समेत सम्बन्धित पक्षहरूलाई पठाउनेछ ।
४. पक्ष राष्ट्रले समितिको विचार र कुनै सिफारिस भए सो समतेलाई उचित ध्यान दिनेछ र ६ महिनाभित्र समितिको विचार र सिफारिसको रोहमा गरिएको कुनै पनि काम कारवाही सम्बन्धी जानकारी समेत समावेश गरिएको लिखित जवाफ समिति समक्ष पेश गर्नेछ ।
५. समितिले महासन्धिको धारा १८ अन्तर्गत पक्ष राष्ट्रबाट पेश गरिने पछिल्ला प्रतिवेदनहरूमा समितिको विचार वा उपयुक्त देखिएका कुनै सिफारिस गरिएको भए सो समेतका प्रतिक्रिया स्वरूप सो राष्ट्रबाट अपनाइएको कुनै उपायका सम्बन्धमा थप जानकारी समेत समावेश गर्न पक्ष राष्ट्रलाई अनुरोध गर्न सक्नेछ ।

धारा ८

१. समितिले कुनै पक्ष राष्ट्रबाट महासन्धिमा उल्लिखित अधिकारहरूको व्यवस्थित वा गम्भीर रूपमा उल्लंघन भएको देखिने भरपर्दो जानकारी प्राप्त गरेमा समितिले सो पक्ष राष्ट्रलाई त्यस्तो जानकारीको परीक्षण गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउन तथा यस उद्देश्यको लागि सम्बन्धित जानकारीका सम्बन्धमा आफ्ना धारणाहरू पेश गर्न अनुरोध गर्नेछ ।
२. सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रबाट धारणाहरू पेश गरिएका भए त्यस्ता धारणहरू एवं आफूसँग उपलब्ध अन्य सम्बन्धित जानकारीलाई दृष्टिगत गरी समितिले आफ्ना एक वा सो भन्दा बढी सदस्यहरूलाई छानविन गरी समिति समक्ष तुरुन्तै प्रतिवेदन पेश गर्न खटाउन सक्नेछ । आवश्यक भएको र पक्ष राष्ट्रको सहमतिमा त्यस्तो छानविनमा सो राष्ट्रको इलाकाको भ्रमण पनि समावेश हुन सक्नेछ ।
३. त्यस्तो छानविनको ठहर परीक्षण गरेपछि समितिले त्यस्तो ठहर एवं प्रतिक्रिया र सिफारिस भए सो समेत सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रलाई पठाउनेछ ।
४. सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रले समितिबाट पठाइएका ठहर, प्रतिक्रिया र सिफारिसहरू प्राप्त गरेको मितिले ६ महिनाभित्र आफ्नो धारणा समिति समक्ष पेश गर्नेछ ।
५. त्यस्तो छानविन गोप्य रूपमा गरिने र कारवाहीका सबै चरणहरूमा पक्ष राष्ट्रको सहयोग खोजिनेछ ।

धारा ९

१. समितिले सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रलाई महासन्धिको धारा १८ अन्तर्गत पेश गरिने आफ्नो प्रतिवेदनमा प्रस्तुत प्रोटोकलको धारा ८ अन्तर्गत गरिएको छानविनको प्रतिक्रिया स्वरूप अपनाइएका कुनै पनि उपायहरूको विस्तृत विवरण उल्लेख गर्न अनुरोध गर्न सक्नेछ।
२. धारा ८.४ बमोजिमको ६ महिनाको अवधि समाप्त भएपछि, आवश्यकतानुसार समितिले सम्बन्धित पक्ष राष्ट्रलाई त्यस्तो छानविनको प्रतिक्रिया स्वरूप अपनाइएका उपायहरूको जानकारी समितिलाई उपलब्ध गराउन अनुरोध गर्न सक्नेछ।

धारा १०

१. प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले प्रस्तुत प्रोटोकलमा हस्ताक्षर वा यसको अनुमोदन वा सम्मिलन गर्दाको बखत आफूले धारा ८ र ९ मा व्यवस्था भए बमोजिम समितिको सक्षमता स्वीकार नगर्ने कुराको घोषणा गर्न सक्दछ।
२. प्रस्तुत धाराको प्रकरण १ अनुसार घोषणा गरेको कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले महासचिवलाई सूचना दिएर सो घोषणा कुनै पनि समयमा फिर्ता लिन सक्नेछ।

धारा ११

पक्ष राष्ट्रले प्रस्तुत प्रोटोकल अनुसार समिति समक्ष सूचना पेश गरेको कारणले आफ्नो इलाकाभित्र रहेका व्यक्तिहरूलाई दुर्व्यवहार नगरिने वा त्रास नदेखाइने कुरा सुनिश्चित गर्न सम्पूर्ण उपयुक्त उपायहरू अपनाउनेछ।

धारा १२

समितिले प्रस्तुत प्रोटोकल अन्तर्गत गरिएका काम कारवाहीको सारांश प्रतिज्ञापत्रको धारा २१ अन्तर्गतको आफ्नो वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गर्नेछ।

धारा १३

प्रत्येक पक्ष राष्ट्रले महासन्धि र प्रस्तुत प्रोटोकलको बारेमा व्यापक रूपमा जानकारी गराउने र प्रचार प्रसार गर्न तथा खासगरी सो पक्ष राष्ट्र संलग्न विषयहरूका सम्बन्धमा समितिको विचार र सिफारिस सम्बन्धी जानकारीमा पहुँच सहज बनाउन कबुल गर्दछ।

धारा १४

समितिले प्रस्तुत प्रोटोकलबाट आफूलाई सुम्पिएका कामहरू गर्दा अवलम्बन गर्न आफ्नो कार्यविधिको नियमहरू तर्जुमा गर्नेछ।

धारा १५

१. प्रस्तुत प्रोटोकल महासन्धि हस्ताक्षर, अनुमोदन गरेको वा त्यसमा सम्मिलन भएको कुनै पनि राष्ट्रबाट हस्ताक्षर हुनका लागि खुला रहनेछ।
२. महासन्धि अनुमोदन गरेका वा त्यसमा सम्मिलन भएको कुनै पनि राष्ट्रबाट प्रस्तुत प्रोटोकल अनुमोदन हुनु पर्नेछ। अनुमोदनका लिखितहरू संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला गरिनेछ।
३. प्रस्तुत प्रोटोकल महासन्धि अनुमोदन गरेको वा त्यसमा सम्मिलन भएको कुनै पनि राष्ट्रबाट सम्मिलन हुनका लागि खुला रहनेछ।
४. सम्मिलनको लिखत संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला भएपछि सम्मिलन प्रभावकारी हुनेछ।

धारा १६

१. अनुमोदन वा सम्मिलनको दशौँ लिखत संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दाखिला भएको मितिले तीन महिनादेखि प्रस्तुत प्रोटोकल लागू हुनेछ।
२. अनुमोदन वा सम्मिलनको दशौँ लिखत दाखिला भएपछि प्रस्तुत प्रोटोकल अनुमोदन गर्ने वा यसमा सम्मिलन हुने प्रत्येक राष्ट्रको हकमा त्यस्तो राष्ट्रले आफ्नो अनुमोदन वा सम्मिलनको लिखत दाखिला गरेको मितिले तीन महिनादेखि प्रस्तुत प्रोटोकल लागू हुनेछ।

धारा १७

प्रस्तुत प्रोटोकलमा कुनै पनि आरक्षण राख्न पाइने छैन।

धारा १८

१. प्रस्तुत प्रोटोकलको कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संशोधन प्रस्ताव गर्न र सो संशोधन संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिव समक्ष दर्ता गर्न सक्नेछ। महासचिवले सो प्रस्ताव उपर बिचार एवं

मतदान गर्ने उद्देश्यले पक्ष राष्ट्रहरूको सम्मेलन गर्ने पक्षमा उनीहरू भए नभएको कुराको सूचना निजलाई दिने अनुरोध सहित प्रस्तावित संशोधन पक्ष राष्ट्रहरूलाई पठाउने छन् । कम्तीमा एक तिहाइ पक्ष राष्ट्रहरू त्यस्तो सम्मेलनको पक्षमा भएमा महासचिवले संयुक्त राष्ट्र संघको तत्वावधानमा सो सम्मेलनको आयोजना गर्नेछन् । महासचिवले सो सम्मेलनमा उपस्थित भई मतदान गर्ने पक्ष राष्ट्रहरूको बहुमतबाट ग्रहण गरिएको कुनै पनि संशोधन स्वीकृतिका लागि संयुक्त राष्ट्र संघको महासभा समक्ष पेश गर्नेछन् ।

२. संयुक्त राष्ट्र संघको महासभाबाट स्वीकृत भएपछि र प्रस्तुत प्रोटोकलका पक्ष राष्ट्रहरूको दुई तिहाइ बहुमतबाट आ-आफना संवैधानिक प्रक्रिया अनुसार स्वीकृत भएपछि संशोधनहरू लागू हुनेछन् ।
३. संशोधनहरू लागू भएपछि ती संशोधनहरू स्वीकार गर्ने पक्ष राष्ट्रहरूका हकमा बाध्यात्मक हुनेछन् भने अन्य पक्ष राष्ट्रहरूका हकमा प्रस्तुत प्रोटोकलका व्यवस्थाहरू तथा उनीहरूले स्वीकार गरेका कुनै पनि अधिल्ला संशोधनहरू बाध्यात्मक हुनेछन् ।

धारा १९

१. कुनै पनि पक्ष राष्ट्रले संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवलाई लिखित सूचना दिई कुनै पनि समयमा प्रस्तुत प्रोटोकल परित्याग गर्न सक्नेछ । महासचिवबाट त्यस्तो सूचना प्राप्त गरेको मितिले ६ महिनादेखि परित्याग लागू हुनेछ ।
२. परित्याग लागू हुने मिति भन्दा अगाडि धारा २ अन्तर्गत पेश गरिएको कुनै सूचना वा धारा ८ अन्तर्गत प्रारम्भ गरिएको छानविनको हकमा प्रस्तुत प्रोटोकलका व्यवस्थाहरूको निरन्तर प्रयोगलाई परित्यागले प्रतिकूल प्रभाव पार्ने छैन ।

धारा २०

संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले सबै राष्ट्रहरूलाई देहायको जानकारी दिनेछन्:

- (क) प्रस्तुत प्रोटोकल अन्तर्गतका हस्ताक्षर, अनुमोदन र सम्मिलनहरू,
- (ख) प्रस्तुत प्रोटोकल लागू हुने मिति र धारा १८ अन्तर्गत संशोधनहरू लागू हुने मिति,
- (ग) धारा १९ अन्तर्गतका परित्यागहरू ।

धारा २१

१. अरवी, चिनिया, अंग्रेजी, फ्रान्सेली, रसियाली र स्पेनी भाषाका प्रतिहरू समान रूपले प्रामाणिक हुने प्रस्तुत प्रोटोकल संयुक्त राष्ट्र संघको अभिलेखालयमा दाखिला गरिनेछ।
२. संयुक्त राष्ट्र संघका महासचिवले प्रतिज्ञापत्रको धारा २५ मा उल्लिखित सबै राष्ट्रहरूलाई प्रस्तुत प्रोटोकलका प्रमाणित प्रतिहरू पठाउने छन्।

नेपाल कानून आयोग